

Центар за либерално-демократске студије

РАДНИ ДОКУМЕНТИ ИЗ ЕКОНОМСКЕ ИСТОРИЈЕ

ВОЈВОДИНА И НЕПОСРЕДНИ ПОРЕЗИ ОКО 1925:
ДА ЛИ ЈЕ БИЛО ПЉАЧКЕ?

Бошко Мијатовић

септембар 2013.

ВОЈВОДИНА И НЕПОСРЕДНИ ПОРЕЗИ ОКО 1925: ДА ЛИ ЈЕ БИЛО ПЉАЧКЕ?

Бошко Мијатовић

Центар за либерално-демократске студије, Београд, Краља Милана 7, Србија

Ел. адреса: bosko.mijatovic@clds.rs

САЖЕТАК

У тексту се разматра тврдња представника тзв. аутономашке струје у Војводини о томе како је Војводина претерано оптерећена, чак опљачкана високим порезима од стране југословенских, односно српских власти око 1925. године и на тај начин деградирана и ометена у развоју. Ближа економско-историјска анализа показала је да ове тврдње нису истините, односно да су засноване на непознавању пореског система, нетачним подацима и лошем резонувању.

КЉУЧНЕ РЕЧИ

Војводина, Србија, Југославија, непосредни порези, пљачка, буџет

Међу ауторима војвођанске тзв. аутономашке опције необично је развијена наративна о пљачкању ове покрајине од стране Београда на бројне начине. Нарочито уверљивим аргументом сматра се наводна пореска пљачка око 1925. године, односно током 1920-тих година. Кажу да је Војводина неправедно тешко била оптерећена државним дажбинама, далеко изнад мере која би одговарала праведном опорезивању, што је довело до њеног заостајања у развоју, па је ова узорна, богата провинција Аустроугарске претворена у неразвијен крај Србије.

Вероватно први аутор ове оријентације у новијем времену био је инж. Теодор Аврамовић (1965: 355-356), који помиње „несразмерно оптерећење“ и „преоптерећеност Војводине порезима“, а на основу наплате непосредних пореза по становнику и по квадратном километру. Затим следи историчар Богумил Храбак (1982: 35) код кога „несразмерно“ Аврамовића нараста на „огромно пореске оптерећење Војводине“. Правник Лазар Вркатић (2009: 217) отишао је корак даље и нашао „пореску пљачку несрбијанских делова државе“, као и историчар Борис Кршев (2007: 128) „очигледну пљачку“ и адвокат Драгомир Јанков (2005: 58) „пореску пљачка“. И у иностраној литератури се појављује ова прича: тако Дејан Стјепановић (2012: 194) говори о „претераном пореском оптерећењу“ Војводине.

Стандардна су три аргумента у корист тезе о пореској неправди и пљачки: да је Војводина плаћала далеко већи број пореза него Србија, тј. да је пореско законодавство било тенденциозно подешено према Војводини (и пречанским крајевима); да је огромна разлика у наплати непосредних пореза у 1925. јасан показатељ пљачке; и да је током целе деценије по уједињењу Војводина плаћала превише, а у корист Србије. Па да их погледамо.

Помиње се и четврти аргумент: да је Војводина плаћала више од других по квадратном километру (Анђелић, Храбак, Боаров...). Невероватно! Зар би заиста требало да се са квадратног метра Сибира наплати једнако пореза као у Холандији, са слабо насељеног динарског крша једнако као у Београду? Зар густина становништва и

економске активности не треба да игра никакву улогу? Таквим бесмислицама, у потпуном несагласју и с пореском теоријом и с елементарним здраворазумским схватањем праведности, даље се нећемо бавити.

БРОЈ ПОРЕЗА

Пореско наслеђе

Они који тврде да је Војводина тих година порески пљачкана наводе да је у њој наплаћивано 22 или 25 пореза, а у Србији само 5-6, што би само по себи требало да буде очит знак неправде. Тако је Ранко Кончар навео, следећи Храбака, да је у Војводини плаћано 22 пореза (1995: 39). Димитрије Боаров тврдио је, илуструјући неповољан положај Војводине, следеће: „Док је у другим покрајинама нове државе сакупљано 5-6 пореза, у Војводини је наплаћивано 25 врста пореза“ (2001: гл. 19), а на њега се позива Драгомир Јанков (2005: 59). Лазар Вркатић иде и даље и каже да је такав неправедан порески систем уведен после Првог светског рата: „У Војводини су врло брзо уведена чак двадесет и два пореза и приреза, док их је у Србији било четири пута мање“ (2009: 215).

Свакако, ово је потпуно нетачно. Погледајмо, прво, колико је непосредних пореза и приреза плаћано у Србији око 1925: седам предратних пореза (на земљиште, на зграде, на принос од капитала, на принос од радњи, на принос од личног рада и лични и инвалидски порез), затим нови порези на пословни промет (замена за стари српски порез на обрт) и на ратне добитке, шестет приреза (војно-коморски, 20% инвалидски прирез, 153,5% укупни државни прирез, 150% државни прирез, 30% ванредни прирез и 500% ванредни прирез), као и војница. Тако добијамо укупно шеснаест дажбина из области непосредног опорезивања, што је, чини се, нешто више од 5-6 колико погрешно наводе Храбак и остали. Међу оновременим војвођанским ауторима Славко Шећеров¹ први је навео број пореза и приреза који се плаћају у Војводини као превелик, али не као доказ преоптерећености већ административне комплексности, посебно за сељака (1926: 4). Шећеров је и једини побројао те порезе и прирезе, што савременим ауторима никако не успева, а и није тврдио да се у Србији плаћа премали број пореза.

Посебно је нетачна и бесмислена наведена тврдња Боарова да је и у другим пречанским покрајинама плаћано само 5-6 пореза, а да их је искључиво у Војводини било више од двадесет. У Војводини је, као и у Хрватској и Славонији, важио мађарски порески систем, иначе доста сличан аустријском, па су и пореске дажбине биле једнаке.

Број пореза који се плаћа свакако није по себи знак степена оптерећености порезима, јер је сасвим могуће да мали број издашних пореза донесе веће оптерећење него већ број ситних дажбина. (И модерна пореска теорија заговара мањи број већих пореза.)

Важније од установљавања пуког броја пореза је, свакако, одговорити на питање одакле такав неуједначен систем непосредних пореза у Краљевини СХС? Да нису заиста краљевска влада и парламент имали паклени план да нашкоде Војводини (и Хрватској)? Одговор је лак: не, већ је порески систем наслеђен из времена пре Првог светског рата и примењиван до уједначавања које је изведено усвајањем *Закона о непосредним порезима* почетком 1928. године. Погледајмо ближе.

---

¹ Шећеров је био посланик и главни говорник Демократске странке о финансијским питањима.

По стварању Краљевине СХС, постојало је пет покрајинских пореских система: аустријски (Словенија и Далмација), мађарски (Хрватска и Славонија, Барања, Бачка и Банат), посебан босанско-херцеговачки, затим србијански и црногорски.²

Систем непосредних пореза у *Србији* састојао се од следећих пореза: *Порез на земљиште* разврставао је земљиште на пет класа, са различитим тарифама. Порески терет није био велики. *Порез на зграде* плаћао се на све зграде у варошима, а у селима на трговачке магазе, механе, дућане, млинове, воденице и слично и куће које се дају под кирију, значи не и на стамбене и привредне зграде на имањима. *Порез на принос од новчаних капитала* опорезовао је камате, ренте и дивиденде. *Порез на радње* заснивао се на опорезовању чистог приноса свих фирми, од трговачких и индустријских надаље. Фирме код којих се не може утврдити добит опорезиване су према уложеном капиталу или годишњем обрту. *Порез на зараде* груписао је обвезнике у три категорије: (1) државни чиновници, службеници, фабрички радници и други, (2) слободне професије и (3) физички радници. *Порез на личност* плаћао се према износу већ осталих непосредних пореза. *Порез на обрт* плаћале су радње према врсти делатности: угоститељске, индустријске, занатске и сличне према кирији или аренди, а трговачке и шпекулатске према годишњем промету радње. *Инвалидски порез* уведен је тек 1913. за помоћ инвалидима из балканских ратова.

У *Војводини* важио је мађарски порески систем. Порез по приносу разрезивао се на земљиште, зграде, радње, предузећа, самостална занимања, службене припадности, друштва обавезна на јавно полагање рачуна и рударски принос. Лични порези плаћани су у две групе: (1) нестални намештеници и физички радници; (2) власници земљишта и кућа и она лица која су плаћала порез на камате и ренте. Плаћан је и порез на укупан приход лица (доходарина). За време Првог светског рата уведени су порез на имовину и порез на ратне добитке.

Непосредни порези покрајина су по уједињењу имали извесних сличности – свугде су постојали порези на земљиште, зграде, радње итд. Али и разлике су биле бројне: прво, исти порези били су веома различито уређени (пореске основице, стопе, олашице, начин разрезивања и наплате итд); друго, неки порези постојали су само у неким покрајинама (порез на обрт, доходарина, порез на имовину). Неједнак порески систем проузроковао је неједнакост и неравномерност у подношењу пореских терета. Стога се одмах по уједињењу појавила потреба уједначавања непосредних пореза, посебно зато што је устав из 1921. предвиђао јединствен порески систем („Пореска је обавеза општа и све су државне дажбине једнаке за целу земљу. Порез се плаћа по пореској снази и прогресивно“, чл. 116).

Како је лепо рекао Душан Летица, тадашњи начелник, а знатно касније и министар финансија: “Досадашње стање у пореском погледу опречно је поимању и државног и народног јединства. Оно није сагласно са социјалним и етичким поимањем нашег времена; оно почива на основама, на којима је немогуће изводити праведну поделу пореског терета и рационално прибирање фискалних пореских прихода... Пет хетерогених законских система служи данас државном финансијском апарату, да приберу у државну касу приходе из непосредних пореза. Баш онде, где се интереси јавни и приватни највише сударају, где држава у јавном интересу одузима из приватног господарства непосредно један део његова прихода, ту су наше законске одредбе најразличитије. Ретке су појаве у

---

² Детаљније, Милојевић (1925: 117 и даље).

њима идентични принципи, а још ређе идентичне норме за исто правно пореско питање” (1922: 3-4).

У првој фази је пореско законодавство делимично уједначавано кроз измене постојећих пореза и увођење нових дажбина са важношћу за целу земљу. Тако је 1920. уведен порез на ратне добитке (односно преузет аустроугарски), а предратни инвалидски порез Србије проширен на целу земљу. Исте године је порез на обрт проширен на целу земљу, а под именом пореза на пословни промет. Године 1920. су и основице пореза на земљиште, које су плаћане у крунама, повећане за 4 пута,³ због смањене вредности круне. Истовремено су уведени прирези на доходарину и порез на имовину од 120%. 1923, а због буџетских проблема, заведен је привремени ванредни прирез на све постојеће непосредне порезе и државне прирезе и плаћао се овако: 500% на порез на земљиште, 30% на све остале непосредне порезе и државне прирезе. Године 1925. удвостручен је инвалидски порез и уведен војно-коморски прирез.

Повећање непосредних пореза до 1925. представљало је једним делом прилагођавање битно смањеној вредности новца (инфлација), а другим делом решавање проблема великих буџетских дефицита повећањем прихода и од непосредних пореза, што је донело повећање пореских терета и доста незадовољства. Посебно се Милан Стојадиновић, поставши министар финансија крајем 1922, трудио да ликвидира дефицит кроз повећање пореских прихода, како кроз нове порезе тако и кроз бољу наплату старих (Мијатовић 2013). Дажбине су мењане *ad hoc* мерама, без много обзирања на социјалне ефекте, јер су сматране привременим будући да је паралално припремана пореска реформа.

Опорезивање 1925.

У 1925. је оптерећење непосредним порезима достигло највишу тачку и почело изазвати незадовољство. Јасно се чуо и глас из Војводине, између осталог тако што је Мирко Косић, тада секретар Трговачко-индустријске коморе из Новог Сада,⁴ објавио текст на насловној страни Политике под насловом *Зашто је Војводина незадовољна?* У тексту је Косић (1925: 1-2) изнео разлике у опорезовању пореских обвезника из Војводине и Србије у 1925, полазећи од примера једнако имућних пореских обвезника (земљорадника, трговаца, занатлија и акционарских друштава).⁵ Погледајмо следећу скраћену табелу, пошто смо искључили, ради штедње простора, све појединачне порезе и прирезе и њихове износе пошто нису важни за нашу дискусију и приказали само Косићеве описе типичних пореских обвезника и укупне пореске обавезе (три примера преноси Кршев 2007: 120-122):

Упоређење терета неких непосредних пореза, 1925.

	земљорадник	трговац	занатлија	акционарско друштво
--	-------------	---------	-----------	---------------------

³ Иво Голдштајн погрешно тврди да је овим *реално* повећана пореска обавеза за четири пута (2008: 31-32) не схватајући да је у међувремену инфлација била знатно већа, односно да је вредност круне далеко мања него пре рата.

⁴ Косић је занимљив и донекле заборављен интелектуалац. По образовању економиста, радио је као економиста и писао економске текстове; али, важнију улогу имао је као основач српске социологије и вероватно најбољи социолог пре Другог светског рата; видети Мијатовић (2012).

⁵ Ови примери су убрзо објављени и у *Извештају Управног одбора војвођанских банака*, 1926.

обвезник	20 јутара земље, кат. приход 300,71 дин, кућа са 4 просторије, 4 члана домаћинства и слуга, чист доходак 10.000 дин, вредност имовине 250.000 дин.	пословни промет 1,000.000 дин, чиста зарада 10.000 дин.	ради са једним шегртом, чист приход 12.000 дин.	главница 1,100.000 дин, добит 275.000 дин.
Војводина, пореска обавеза, дин.	5.542,88	118.428,00	10.530,75	340.709,82
Србија, пореска обавеза, дин.	1.418,80	44.065,50	5.987,30	94.967,92
однос пореских обавеза Војводина/Србија	3,9	2,7	1,8	3,6

Извор: М. Косић (1925); обрачун односа извео аутор.

Како се види, свеукупне дажбине које Косић наводи су 1,8 до 3,9 пута веће код типичних обвезника из Војводине у односу на обвезника из Србије. Овај обрачун, међутим, није добар за потребе анализе односа појединих покрајина са централним буџетом, што нас овде занима. Јер, Косићев обрачун укључује и локалне (општинске и жупанијске) дажбине од којих су приходи остајали у Војводини, односно централној Србији и нису пребацивани у буџет Краљевине СХС.

Погледајмо у следећој табели корекцију истог Косићевог обрачуна насталу искључењем локалних дажбина:

Упоређење терета неких непосредних пореза (2), 1925.

	земљорадник	трговац	занатлија	акционарско друштво
Војводина, пореска обавеза, дин.	4.842,88	78.428,00	8.130,75	167.029,82
Србија, пореска обавеза, дин.	1.418,80	44.065,50	4.787,30	94.967,92
однос пореских обавеза Војводина/Србија	3,4	1,8	1,7	1,8

Извор: Косић (1925); корекцију обавио аутор.

Како се види, сви односи обавеза типичних обвезника из Војводине и Србије су смањени, а нарочито видљиво код трговаца и акционарских друштава. Највећа разлика је код земљорадника, који су предратним пореским законодавством Србије били поштеђени, а због труда радикалских политичара да задрже популарност у сељачком народу. Такве поштеде у Мађарској (и Аустрији)⁶ очигледно није било.

Затим, Косић приказује само неке од непосредних пореза и неке од типова пореских обвезника, а не све, тако да закључци, строго гледано, важе само за један део непосредних пореза и поједине категорије становништва. Међу порезима се не налазе, од србијанских, порез на принос од новчаних капитала и порез на зараде, а примерима нису

⁶ Тако је и словеначко *Јутро* коректно објашњавало веће опорезивање Словенаца тиме „што код нас имамо у важности стари аустријски закон који је много строжи од напр. србијанског“, *Јутро*, 26. јун 1926.

обухваћени радници, слободне професије и чиновници, индустријске, рударске, шпекулативне и сличне радње итд.

Примере пореског терета на принос од капитала, од зарада и на куће приказаћемо користећи примере које је навео Душан Летица.

Упоређење терета неких непосредних пореза (3), 1925.

	принос на капитал	државни службеник	приватни намештеник	од куће
обвезник	зајам од 25.000, камата 5%	плата 3.600, додатак 4.500	8.100	кућа вредна 25.000 на дуг, 5% камата, 2 члана, бруто кирија 4.000, пола куће се издаје
Војводина, пореска обавеза, дин.	409	126,50	898,35	место преко 15.000 ст. 933 место 1000-15000 ст. 739 место мање од 1000 ст. 610
Србија, пореска обавеза, дин.	295	139,20	1.439	443
однос пореских обавеза Војводина/Србија	1,4	0,9	0,6	преко 1500 ст. 2,1 1000-15000 1,7 мање од 1000 1,4

Извор: Летица (1922: 11, 16-17)

Како се види, принос од капитала је у овом примеру био јаче опорезован у Војводини него у Србији (однос 1,4), као и порез на куће (од 1,4 до 2,1), што су нижи односи него код пореза које је Косић приказао. Али, порез на зараде теже је погађао и државне и приватне службенике у Србији него у Војводини (однос 0,9 код државних и 0,6 код приватних службеника). Овај порез, видимо, није поменут ни код Косића ни код Кршева, вероватно стога што се не уклапа у тезу коју је требало доказати о далеко већем оптерећењу Војвођана код свих пореза. Летичини примери показују да је код неких пореза разлика била мања него код Косићевих примера, а да је код пореза на зараде разлика ишла на терет Србије.

Погледајмо и пример опорезивања земљарином по Летици.

Упоређење терета земљарине, 1925.

	земљарина
обвезник	земља вредна 25.000 купљена на дуг, 5% камате, мала кућа, 2 члана преко 21 године
Војводина	Срем 131 остала Војв. 141
Србија	114
однос В/С	Срем 1,1 остала Војв. 1,2

Извор: Летица (1925: 7-10)

Како се види, у Летичиним примерима разлике код земљарине су знатно мање него у Косићевим (и Кршевљевим), што сведочи да је избор примера битан за коначне

результате, односно да је могуће избором параметара примера сугерисати различите коначне закључке, што је и учињено код Косића и Кршева.

Све у свему, опорезивање поменутих непосредним порезима било је неједнако 1925. године и пореска обавеза била је обично већа за Војвођане него за становнике Србије. Ипак, разлике су биле видљиво мање него што су неки писци сугерисали. Али, веће оптерећење Војвођана потребно је додатно квалификовати.

Разлике у законском, „номиналном“ оптерећењу нису се једнако осећале током послератних година. Јер, у првом делу периода је наплата пореза била доста слаба, па терет није превише жуљао. Али, политика чврсте пореске руке Милана Стојадиновића битно је повећала наплату у периоду 1924-1926, укључујући, поред текућих обавеза, и наплату дугова из претходних година. Тек тада је пореско оптерећење, додатно погоршано угашеном конјунктуром, дошло до изражаја и изазвало протесте у Војводини (а и другде). Али, томе су криви и сами војвођански обвезници пореза. Како рече сам Косић (1925: 1): „Нема сумње: кривицом финансијске администрације, а и лакомисленошћу многих и многих пореских обвезника, није се плаћало онда када је било прихода и зарада, тамо до средине 1922. године. Пореске управе сада, у периоду највеће привредне депресије, хоће да уберу за неколико година унатраг оно што данас није могуће наплатити“. Другим речима, осећај повећане оптерећености неких обвезника у Војводини био је нарочито скажан око 1925. стога што су тада, поред редовног пореза, наплаћивани и порески дугови из ранијих година, чему су допринели и сами порески обвезници. То се одражавало и на висину укупне наплате.

Још важније, непосредни порези су били доста мали и не много важни у тадашњем систему државних прихода, те стога нису битно утицали на положај покрајина према државном буџету. Тако је у 1924/1925, када је достигнут максимум код непосредних пореза, наплата прихода буџета Краљевине СХС изгледала овако:

Приходи буџета Краљевине СХС, 1924/25.

тип прихода	мил. дин.
укупни приходи буџета	10.838,4
нови непосредни порези	758,1
стари непосредни порези	830,1
остали приходи	9.250,2

Извор: Министарство финансија (1929: XXVI).

Укупни приходи буџета достигли су 10,8 милијарди динара. Највеће приходе давала су државна предузећа, затим монополи, па порези на промет и, на крају, непосредни порези, којих је било две врсте: прву су чинили нови порези који су се плаћали уједначено на целој територији (на пословни промет и ратне добитке, прирезе), а приход од њих изнео је 758,1 милиона динара; другу су чинили стари, предратни порези, који су се различито плаћали по покрајинама, и њихов износ достигао је 830,1 милиона динара. Значи, предратни, неуједначени порези, они који су могли бити неједнако решени и стога неправедни, били су од мале важности за државу и њен буџет, односно доносили су тек 7,7% укупних државних прихода у буџетској 1924/1925. години. Преостали део буџета, значи 92,3%, био је уједначен, јер се плаћао на основу закона који су једнако важили за целу територију земље.

Другим речима, релативно мало важан порез, као што је стари непосредан, не може много ни поправити, а ни покварити позицију неке покрајине, макар и био неправедан према пореским обвезницима који у њој живе. О великој пљачки, о животу једне покрајине на рачун друге, о озбиљној експлоатацији не може бити говора онда када је у Војводини (без Срема) евентуално наплаћено максимално 50 милиона динара више него што би требало (у Војводини без Срема је те 1924/25. наплаћено само 168,1 милиона неуједначених непосредних пореза), према Министарство финансија (1929: 1506).

О важности могуће неправде можемо и на алтернативни начин. Уколико претпоставимо да је Војводина (без Срема) доприносила укупним државним приходима са 15-20%, добијамо износ од 1,5-2 милијарди динара у 1925. години, тада могућа неправда, вредна највише 50 милиона динара, даје само око 3% државних прихода из Војводине, што свакако није посебно ни важно ни болно да би изазвало толику драматизацију и провлачило се до данашњег дана као наводно озбиљан аргумент о пљачци и узроцима девастације ове покрајине.

Значи, неправда код непосредних пореза била је малог обима и не може битно утицати на међупокрајинске релације у доприносу државном буџету.

Вркатић је, да би додао још материјала причи о неправедности, тврдио следеће: „Посебно је био бесмислен ратни порез уведен у октобру 1919. године. Тим порезом је било предвиђено да у Војводини свако, без обзира на имовинско стање, плати 60 одсто пореза на земљу и зграде“ (2009: 215). У овом наводу баш ништа није тачно.⁷ Прво, Вркатић тај порез назива „ратни“, вероватно да би сугерисао његову бесмисленост у мирном послератном периоду, али је прави назив „Порез на ратне добитке“. Такав порез не само да има смисла, већ је природно да се плаћа по окончању рата, јер се тек тада евентуално може знати колики су ратни добитици. Друго, овај порез није увела у живот југословенска власт 1919, већ сама Аустроугарска још током рата,⁸ а Краљевина СХС га је само преузела, што се лепо види у чл. 49 овог закона. Треће, нису сви Војвођани плаћали порез, већ само они који су потпадали под критеријуме наведене у закону. Остали нису плаћали. И четврто, пореске стопе су биле прогресивне, а за појединце су почињале од 20%, и то не на земљу и зграде, већ на ратну добит (разлику између вредност имовине пре и после рата), што је знатно мање од Вркатићевих 60%. Вркатић очигледно ништа не зна о порезу на ратну добит, као ни Храбак који је тврдио да је то „неприхватљив порез“ кога, осим Војвођана, „нико жив тада није плаћао ни у свету ни у Југославији“ (1984: 75). И ово је потпуно нетачно. Како рекосмо, овај порез је у Краљевини СХС преузет из Аустроугарске и наплаћиван у свим бившим аустроугарским покрајинама, али је, што је важно, наплаћиван и у Србији! А плаћан је током рата или после њега у Данској, Шведској, Норвешкој, Италији, Енглеској, Холандији, Немачкој, Француској, Русији, Швајцарској, Шпанији и Бугарској (Милојевић 1925: 168-182).⁹ На пример, порез на ратне добитке донео је француском буџету 3,3 милијарде франака 1921. године (Strachan 2004: 85). Незнање и дилетантизам заиста немају граница и, комбиновани с политичком тенденцијом, дају веома нетачне резултате.

---

⁷ За одредбе закона видети Костић и Максимовић (1940: 76 и даље).

⁸ Видети и Broadberry and Harrison (2005: 98, 99).

⁹ Бројне нетачности у текстовима Богумила Храбака очигледно су последица његовог непознавања материје и потпуног ослоња на опозициону политичку штампу тог времена (без коришћења архивске грађе и званичних публикација).

Смањење пореског терета

Министар финансија Стојадиновић је 26. маја 1925. изјавио у скупштини да је „пореско оптерећење народа достигло свој максимум и да се више не може помишљати на увођење нових пореза, приреза, такса и томе слично“ (*Политика*, 27. мај 1925). И заиста, не само да је престало повећање пореског притиска, већ се од 1925. порески терети постепено смањују, из социјалних и политичких разлога. Тако је, од непосредних пореза, већ крајем 1925. укинут порез на имовину у Војводини и Хрватској, а затим и прирез на доходарину, обустављена је наплата инвалидског пореза и приреза од тог пореза, затим је укинут порез на интерес од капитала, ограничена је висина локалних дажбина, повећан је неопорезовани минимум егзистенције код доходарине, снижене су казнене камате и укинут мораторијум за отплату пореског дуга. Тиме је смањен не само терет непосредних пореза, већ и њихово учешће у државним приходима.

Друга компонента је стварање потпуно новог система непосредних пореза Краљевине СХС. У земљи је владала знатна политичка нестабилност, изражена честим променама коалиција и влада: од 1. децембра 1918. до усвајања закона о непосредним порезима почетком 1928. године променило се двадесет три владе и десет министара финансија. Таква нестабилност свакако није погодан оквир за темељну законодавну делатност каква је, по дефиницији, дубока пореска реформа. Чак, до доношења устава 1921. није ни формално могао бити донет сталан закон о порезима. Рад на нацрту започет је 1921, експертска комисија наставила је рад у 1922, а први предлог поднео је скупштини министар финансија Коста Кумануди те 1922. Услед политичких промена, предлог није стигао на дневни ред. Милан Стојадиновић га је 1923. прилагодио својим погледима,¹⁰ али поново није стигао у скупштину због пада владе. Године 1925. припремљена је нова верзија предлога закона, која је упућена скупштинском Пореском одбору у пролеће 1926, да би је одбор разматрао и мењао од маја 1926. до марта 1927. године, али га скупштина није разматрала пошто је распуштена. Тај предлог је упућен на претрес новембра 1927. од стране новог министра финансија Богдана Марковића, а озакоњен је 7. фебруара 1928. после озбиљних измена (био је то седми предлог). Нови систем непосредних пореза чинили су: порез на приход од земљишта, порез на приход од зграда, порез на предузећа, радње и занимања, порез на ренте, порез од независног рада и друштвени порез. Задржани су порез на пословни промет и војница.¹¹

Из изнетог се може закључити (1) да је систем непосредних пореза после Првог светског рата био неједнак не због политике југословенске владе и скупштине, већ због неминовног привременог продужења важности аустроугарских пореских закона, (2) да је на стварању новог и за све важећег јединственог закона о непосредном порезу активно рађено током следећих година и (3) да је кашњење његовог усвајања превасходно било резултат политичке нестабилности, али и политичке и социјалне осетљивости пореске реформе и политичких отпора оних који ће њоме бити погођени. Како су то описали загребачки аутори Јелчић и Бејаковић (2012: 48): „несређене политичке прилике у земљи и различити интереси који су при том дошли до изражаја од стране појединих партија и интересних група сигурно нису придонијели да се што прије отклоне разлике“.

¹⁰ Детаљан преглед рада на новом закону у периоду 1922-1923, са текстовима прва три предлога, дат је у књизи Министарство финансија (1925).

¹¹ Детаљније о уједначавању: Министарство финансија (1938), поглавље Непосредни порези.

НАПЛАТА НЕПОСРЕДНИХ ПОРЕЗА

Наплата у 1925. години

Вероватно најпопуларнији „доказ“ наводне пореске неправде нанете Војводини су прве две колоне следеће табеле:¹²

Наплата непосредних пореза, 1925, мил. дин.

	јануар-мај		цела 1925.
	планирано	наплаћено	наплаћено
Хрватска и Славонија	54	66	383
Босна и Херцеговина	23	30	247
Словенија	29	56	295
Далмација	6	10	55
Србија	71	60	395
Војводина	70	131	525
укупно	253	353	1.900

Извор: за прве две колоне Б. Храбак (1982: 37),
за трећу колону Б. Кршев (2007: 127)

Из друге колоне се, тако, јасно види да су Војвођани платили 131 милион динара, што чини више од једне трећине наплаћеног у целој земљи. Наравно, и овде се кривац налази у експлоататорски оријентисаној Србији у којој је наплаћено тек 60 милиона (тако Храбак, Вркатић, Боаров, Јанков). Додатни доказ је пребацивање буџетом планираних износа у Војводини и свим другим покрајинама осим у Србији, где се види подбачај. Ствар је, нећемо се зачудити, знатно мање уверљива него што изгледа.

Прво, извор табеле није поуздан: то је новосадски политички лист *Видовдан*, орган Орјуне, близак Светозару Прибићевићу. Штавише, непосредан извор за Богумила Храбака, који је први приказао ову табелу, јесте лист Прибићевићевог СДС-а *Јединство* из Новог Сада, који је наводно само преузео податке из пријатељског *Видовдана*. Тако се у литератури нико не позива на *Видовдан*, већ на Храбака (Кончар, Боаров), који се позива на *Јединство*, што значи позивање на трећу руку (први извор је наводно из Министарства финансија, па *Видовдан*, па *Јединство*).¹³ Изгледа да нико сем новинара *Јединства* није видео те „податке“ из *Видовдана*.

Додатну сумњу доноси чињеница да је Прибићевић, са својим СДС-ом, тог пролећа искључен из Владе, што га је окренуло против владајуће коалиције радикала и ХСС-а. А опозиционим политичким новинама не треба беспоговорно веровати када нападају власт, како то чине Храбак, Кончар и други, стога што им први приоритет није истина већ политичка пропаганда. Занимљиво је и да се поменута вест о наплати, изгледа, у другим новинама не појављује, на пример у *Политици* током августа 1925. године. Такође је не

¹² То је било једна од важнијих тема моје полемике са Димитријем Боаровим у недељнику *Време* још 2003. године. Видети <http://www.clds.rs/dokumenti/Vojvodina.pdf>.

¹³ Писац ових редова покушао је да уђе у траг *Видовдану* у Београду и Новом Саду, као и у бази система јавних библиотека Србије *Cobib.sr*, али без успеха.

налазимо ни у званичним публикацијама Министарства финансија или у архивској грађи. Лако је могуће да је ова табела измишљена у редакцији *Видовдана*.

Друго, чак и да узмемо да су наведени подаци истинити, наплата у петомесечном разобљу слабо шта говори, јер је често врло варијабилна. Тај период је кратак, па разне случајности могу играти улогу: нека пореска управа није доставила извештај, друга пореска управа се у том периоду посебно потрудила; у некој покрајини се, због објективних околности, јавља јака сезонска компонента итд. Затим, тек се на годишњем нивоу подаци ваљано прочисте и направи добар завршни рачун: на пример, скупе се сви извештаји, направе се ваљана временска разграничења (неки приходи наплаћени током првих месеци пребаце се у претходну годину јер су за њу наплаћени, што је и онда била (Стошковић с.а.: 79) и данас јесте стандардна буџетска техника) и слично.

Да је наплата у кратким периодима варијабилна показује и преглед прихода од непосредног пореза за целу 1925. годину који је приказан у трећој колони претходне табеле. Из разлике наплате за целу годину и за првих пет месеци произлази да је за преосталих седам месеци наплаћено у Војводини 394 милиона, у Србији 335 милиона, а у целој земљи 1.547 милиона, што су све неколико пута већи износи него за првих пет месеци наведени у претходној табели. Самим тим, прво петомесечје постаје мало важно и нерепрезентативно за целу 1925. годину.

И треће, тих чувених 131 милион динара у Војводини (без Срема) представља практично тричаву своту у тадашњим релацијама. Погледајмо. Друштвени производ Југославије за 1925/1926. годину процењиван је на 80,1 милијарди динара (Ђуричић и др: 261); уколико оријентационо узмемо да је у њему Војводина (без Срема) учествовала само са 15%, добијамо друштвени производ ове покрајине од око 12 милијарди динара. Овде се лако може израчунати да чувених 131 милион једва прелази 1% друштвеног производа. А само део тога могла би да буде та велика пореска пљачка. Које, видимо, није било.

Значи, извор ових података је врло споран. Затим, на основу кратког петомесечног периода и мале наплате није паметно судити ни о целој 1925. години, а камоли о вишегодишњим периодим, како поједини аутори чине: Вркатић: „И пре и после тога ситуација је била врло слична“ (2009: 216); Јанков: „Ситуација је касније била још гора“, (2005: 56). Како би статистичари рекли, на основу малог узорка не смеју се извлачити велики закључци. И најзад, свота о којој се ради толико је мала у односу на друштвени производ (или државне приходе) да никако не оправдава важност која јој се често придаје.

И тако, показује се да је највећи доказ велике пореске пљачке можда лажан, а, чак уколико није, да не говори ништа важно и не доказује ништа.

Наплата у 1924/25. години

Завршни рачун буџета Краљевине СХС за 1924/25. годину, који обухвата први део 1925, даје интересантне резултате:

Завршни рачун буџета Краљевине СХС за 1924/25.

	мил. дин.	у %
општи приходи	8.726,9	
специјални приходи (по покрајинама)	2.111,6	100
Србија	596,8	28,3
Црна Гора	7,9	0,4
Босна и Херцеговина	605,9	28,7

Далмација	44,4	2,1
Хрватска и Славонија	328,9	15,6
Словенија	201,8	9,6
Банат, Бачка, Барања	352,9	16,7
укупно	10.838,5	

Извор: Министарство финансија (1929: XV-XVIII).

Напомена: међу општим приходима налазе сви они који се плаћају по јединственим законима (царине, трошарине, монополи, од железнице, неки непосредни порези), док се међу тзв. специјалним приходима који се приказују по покрајинама налазе стари, неуједначени непосредни порези, приходи од државне привреде и неки ситнији приходи.

Како се види, по овој класификацији највеће платише државном буџету државних прихода који су распоређени по покрајинама су Босна и Херцеговина (због прихода од државних рудника) и Србија, док остале покрајине знатно заостају, укључујући Војводину (без Срема). Али, и овде се види да се највећи део државних прихода наплаћује по уједначеном законодавству, значи по једнаким правилима и стога праведно.

Ови и слични званични подаци се, што је лако схватљиво, не помињу у тзв. аутономашкој литератури јер побијају тезу о пљачки. Једнако се заобилазе и завршни рачуни буџета за следеће године, а радо користе спорни или непоуздани извори наглашене политичке или интересне оријентације (Бићанић, *Видовдан*, удружења банака и трговаца).

Као изговор за некоришћење званичних извора наводи се њихова наводна нетачност, односно фалсификат Министарства финансија. Тако Вркатић тврди: „Наведени подаци су се показали нетачним јер је Министарство финансија дало лажну слику о скупљању пореза у Србији“ (2009, стр. 217). Наравно, Вркатић није ни покушао да аргументује оптужбу или наведе референцу којом би је потврдио, већ је поново остао на голој тврдњи. Такво генерално и олако одбацивање званичних података, које не приличи писцу који претендује да буде озбиљно схваћен, није правио ни Вркатићев непоменути узор Рудолф Бићанић.

НАПЛАТА НЕПОСРЕДНИХ ПОРЕЗА ТОКОМ 1920-ТИХ

Знатно је боље, у сваком случају, оцену пореског система дати на основу деветогодишњих него петомесечних података. Тако ћемо погледати следећу табелу, у којој су наведени наплаћени приходи од непосредних пореза по становнику током периода 1920-1928. година:

Наплата непосредних пореза 1920-1928.

	укупно наплаћено мил. дин.	динара по становнику
Словенија	1.508,8	1.428
Хрватска и Славонија	2.316,5	993
Далмација	330,0	531
Босна и Херцеговина	1.457,9	771
Војводина	2.849,2	1.594
Србија (с Македонијом и Косовом) и Црна Гора	2.701,9	624
укупно/просечно	11.164,3	990

Извор: Б. Кршев (2007: 126). (архивски извор из Министарства финансија)

Како се види, просек за целу земљу је 990 динара, за Војводину 1.594 динара (за 61% више од просека) и за Србију са неразвијеним крајевима 624 динара (за 37% мање од просека). Погледајмо поближе.

Прво, међу заговорницима тезе о неправедној пореској експлоатацији Војводине раширена је једноставна логика: наведу се подаци о наплати непосредних пореза по становнику у покрајинама, било за 1925. било за период 1919-1928, и нагласи знатна разлика ових износа за Војводину и Србију. Тиме је, сматра се, доказана неравноправност. Тако Храбак, тако Анђелић, тако Боаров, тако Вркатић... Значи, неправда, чак “пореска пљачка” постоји онда када држава на једном подручју наплати више прихода *по становнику* него на неком другом.

У основи таквих оцена стоји уверење да је праведно да се плаћа једнак порез по становнику, без обзира на друге околности. Овај резон је елементарно погрешан. Логика да је праведно да сваки појединац плати једнак порез припада средњем веку, док у савременом свету важи друго начело: да се порез плаћа у складу са могућностима (дохотком, имовином, потрошњом и слично), па је праведно да појединац или фирма који имају више плате више пореза од сиромашнијег појединца или фирме. Самим тим, праведно је и да се са територије на којој живе појединци који у просеку боље стоје наплати више пореза по становнику него са сиромашније. Тако је у нашем случају праведно да се са територије богатије Словеније или Војводине наплати више пореза по становнику него из сиромашних Косова или Црне Горе. Порески систем у коме би једнако пореза по становнику давале различито развијене територије био би крајње неправедан, јер би неминовно био заснован на одавно напуштеној главарини. Стога данас ником у свету, чак ни у федералним земљама, не пада на памет да тврди да је његова покрајина, регион, лендер или држава у федерацији неправедно третирана или порески опљачкана зато што плаћа пореза пропорционално или чак прогресивно у односу на свој доходак.

Борис Кршев, додуше, декларативно признаје да „разлика у развијености појединих покрајина... по природи ствари доводи до већег обима пореских прихода тамо где је привреда развијенија“, али то начело уопште не примењује у пракси и не истражује односе развијености и плаћања пореза у Краљевини, већ и надаље тврди поводом прихода из претходне табеле да је у питању „несразмерно опорезивање“ које је „резултирало осиромашењем“ Словеније, Хрватске и Војводине (Кршев 2007: 128 и 127).¹⁴

Друго, занимљиво је да Кршев, на пример, уопште не коментарише чињеницу да је Војводина више плаћала по становнику него Словенија (која је била најразвијенија покрајина) и далеко више него Хрватска и Славонија (чак за 60% више, а ниво развоја није толико различит), већ тенденциозно даје поређење искључиво са Србијом. Могло би се закључити да му веће плаћање Војводине у односу на друга развијена подручја не смета. Разлог таквом поступку можда се може наћи у следећем: већа наплата по становнику у Војводини него у Словенији и Хрватској јасно сведочи да политиком непосредних пореза није управљао српски национализам, јер би у том случају Словенија и Хрватска далеко више плаћале него „српска“ Војводина. Такво селективно и пристрасно коментарисање података не указује на научну објективност.

---

¹⁴ Слично и Бићанић (1938: 50) помиње разлике у развијености без ближе анализе, а онда тврди да 1,5 динара непосредних пореза наплаћиваних у Хрватској и Славонији на 1 динар наплаћиван у Србији (са Косовом, Македонијом и Црном Гором) „неправедно“ оптерећење Хрватске. Зар Хрватска и Славонија нису биле за половину развијеније од неразвијене Србије?

Треће, пређимо на анализу претходне табеле тражећи одговор на питање да ли је Војводина била порески експлоатисана. Подсетимо се малопређашњег закључка да су непосредни порези представљали релативно мали део укупних државних прихода, тако да ни изразито неправедно непосредно опорезивање не би могло да битно погорша положај ове покрајине.

У поменутих десетак година централна управа наплатила је по становнику Војводине 1.594 динара, Србије 624 динара, дој је просек за Југославију износио 990 динара. То значи да је просечан становник Војводине платио за 155% већи непосредни порез него просечан становник Србије. Да ли је то праведно или превише? Тешко је рећи, посебно стога што не знамо тачно колике су тада биле разлике у развијености разних покрајина које су чиниле Југославију. Ипак да покушамо с грубим проценама.

Вероватно је најразвијенија и тих година била Словенија,¹⁵ њој је следила Војводина, па Хрватска и Славонија (без Далмације, али са Ликом). Тако их за 1910. рангира и Дејвид Гуд (Good 2005: 37).¹⁶ Ове покрајине чиниле су развијенији део земље. У мање развијене улазили су Србија (са Црном Гором, Македонијом и Косовом) и Босна и Херцеговина. За Далмацију постоје веома различите процене. Централна Србија се вероватно налазила око просека, али је укључење врло неразвијених крајева Црне Горе, Косова и Македоније свакако спуштало целу тадашњу Србију знатно испод југословенског просека.

Уколико узмемо, оријентације ради, да је индекс развијености Војводине био само 1,5 просечног југословенског (мање развијени Срем водио се под Хрватска и Славонија) и уколико претпоставимо да је тадашња, увећана Србија (са врло неразвијеним крајевима) имала индекс од 0,7 југословенског, добијамо следећи резултат: Војводина је више него двоструко развијенија од Србије (индекс 2,14), тј. има нешто више него два пута већи доходак по становнику. Уколико је тако, а лако би могло да буде тако или слично, онда ни однос наплате непосредног пореза по становнику Војводина-Србија у периоду 1919-1928. година од 2,55:1 није много већи од 2,14:1 код дохотка. Ова скромна разлика код малих пореза се не би никако могла назвати великом пљачком или експлоатацијом, већ скромном и праведном пореском прогресијом код непосредних пореза у Краљевини СХС – да онај који је знатно богатији плати натпропорционално више пореза. Додатно, пореска прогресија код непосредних пореза обично се сматра компензацијом за уобичајену регресивност пореза на потрошњу (монопола, трошарина итд). Јер, ови други обично теже погађају сиромашне грађане у односу на богатије, а због већег учешћа наплаћеног пореза у дохотку сиромашних.¹⁷

Погледајмо и глобалне бројеве. За ових девет година наплаћено је, према претходној табели, 11,16 милијарди динара. Уколико узмемо да је друштвени производ земље свих ових година износио 80,1 милијарду динара, колики је био у 1925/26. години (видети напред), то добијамо за исти период укупан износ друштвеног производа од 721 милијарди динара. Значи, наплата целог непосредног пореза у овом периоду износила је само 1,5% друштвеног производа. Уколико од тога одузмемо уједначене порезе и део

---

¹⁵ Т. Хочевар (*The Structure of the Slovenian Economy*, 1965, стр. 114) оцењује да је Словенија 1910. имала три пута већи БДП од просека тадашње Југославије, наведено према Ž. Lazarević (2005: 37).

¹⁶ Храбак је врло храбро, а без аргумената, референци и ближег разматрања, тврдио да је Војводина „у доба уједињења била најбогатија јужнословенска област“ (1984: 73), док Јанков тврди, такође без аргумената, референци и ближег разматрања, да су Војводина и Словенија биле изједначене (2005: 54).

¹⁷ Видети, на пример, Joumard *et al* (2012: 3 и даље).

неуједначених који није неправедан, добијамо утемељен закључак да је неправда могла износити до 0,5% друштвеног производа. Стога је врло тешко сложити се са Кршевим када каже да су ове неправде изазвале „осиромашење“ Словеније, Хрватске и Војводине. Нема сумње да је за осиромашење потребно нешто много јаче.

Да закључимо: пошто разлика у наплати по становнику још ништа не говори, то ни тврдња о (не)правди нема смисла без ближег разматрања разлика у развијености; да би се смело тврдити да однос наплате непосредног пореза у Војводини и Србији указује на „пљачку“ која води „заостајању“ морало би се показати да је разлика у развијености покрајина била знатно мања од разлике у наплати не само ових малих пореза, већ неких много већих или, најбоље, укупних државних прихода. Рачун који не узима разлике у развијености и који се заснива на малом порезу погрешан је и неозбиљан. Наравно, пошто се и овде бавимо непосредним порезима, то и овде важи наша ранија оцена да су у питању скромни износи који, чак уколико постоји извесна неправда, никако не омогућују велику пљачку и осиромашење покрајина. С обзиром на веома мале износе наплаћене од неуједначених пореза, евентуална неправда била је од минималног значаја за положај Војводине у систему државних прихода Краљевине СХС.

ЗАКЉУЧЦИ

Прво, извесна неједнакост код опорезивања већином непосредних пореза на штету Војвођана је, по свему судећи, постојала пре уједначавања непосредних пореза законом из 1928. године.

Друго, неједнакост код неких предратних непосредних пореза тичала се врло малих сума пореза, тако да никако не може бити ваљан аргумент у прилог тезе о пореској пљачки, експлоатацији, девастацији, осиромашењу, закашњењу у развоју и слично.

Треће, та неједнакост последица је наслеђеног пореског система из времена пре Првог светског рата, а не политике југословенских власти и нових, за све једнаких пореских закона донетих после Првог светског рата.

Четврто, закашњење у доношењу новог, јединственог закона о непосредним порезима резултат је изразите политичке нестабилности током овог периода и политичке и социјалне осетљивости пореске реформе (уз различита лобирања), а не лоших намера владе и парламента.

Пето, заговорници тезе о неправди на рачун Војводине и сличним неделима чине логичку грешку *pars pro toto*, јер представљају (1) односе код једног дела непосредних пореза као да важе за цео порески систем и (2) релације из једног краћег периода као да важе за цео дужи (међуратни) период. Тако говоре о „пореској пљачки“ или експлоатацији као да се ради о свим порезима, односно државним приходима, а не само о једном – за глобалну слику – мало важном делу непосредних пореза и говоре о стању из 1925. као да је готово исто било до 1941. године. Таква пропагандна тактика се не очекује у текстовима који претендују на озбиљност.

И шесто, квалитет ових текстова је разочаравајући, од непознавања ствари које води озбиљним грешкама, преко лошег резонувања до свесне пристрасности.

Цитирана литература

- Аврамовић, Теодор: *Привреда Војводине од 1918. до 1929/30. године с обзиром на стање пре Првог светског рата*, Нови Сад, 1965.
- Бићанић, Рудолф: *Економска подлога хрватског питања*, Загреб, 1938.
- Боаров, Димитрије: *Политичка историја Војводине*, Нови Сад, 2001.
- Вркатић, Лазар: *О конзервативним политичким идејама*, Нови Сад, 2009.
- Голдштајн, Иво: *Хрватска 1918-2008*, Загреб, 2008.
- Ђуричић, В, М. Тошић, А. Вегнер, П. Рудченко и М. Ђорђевић: *Наша народна привреда и национални приход*, Сарајево, 1927.
- Јанков, Драгомир: *Војводина – пропадање једног региона*, Нови Сад, 2005.
- Јелчић, Б. и П. Бејаковић: *Развој и перспективе опорезивања у Хрватској*, Загреб, 2012.
- Кончар, Ранко: *Опозиционе партије и аутономија Војводине 1929-1941*, Нови Сад, 1995.
- Косић, Мирко: *Зашто је Војводина незадовољна?*, Политика, 9. децембар 1925.
- Костић, Ј. и А. Максимовић: *Зборник финансиских закона од 1918 до 1939/40 године*, Нови Сад, 1940.
- Кршев, Борис: *Финансијска политика Југославије 1918-1941*, Нови Сад, 2007.
- Летица, Душан: *Уочи наше пореске реформе*, Београд, 1922.
- Мијатовић, Бошко: *Економске идеје Мирка Косића*, Социолошки преглед, 2/2012
- Мијатовић, Бошко: *Економске идеје и дела Милана Стојадиновића у првом периоду рада*, у зборнику М. Ђурковић (прир): *Милан Стојадиновић: политика у време глобалних ломова*, Београд, 2013 (у штампи)
- Министарство финансија: *Грађа за реформу непосредних пореза*, Београд, 1925.
- Министарство финансија: *Завршни рачун државних прихода и расхода Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца за буџетску 1924/25. годину, са извештајем Главне контроле*, Београд, 1929,
- Министарство финансија: *Министарство финансија Краљевине Југославије 1918-1938*, Београд, 1938.
- Милојевић, Драг.: *Непосредни порези Србије и Краљевине СХС*, Београд, 1925.
- Стошовић, Д: *Студија о државним финансијама и привредним приликама у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца*, АЈ, 81, 1/6, бр. 83.
- Храбак, Богумил: *Борба демократа за самосвојност Војводине (1919-1928)*, Зборник - Хисторијски институт Славоније и Барање, бр. 19/1, 1982.
- Храбак, Богумил: *Аутономизам у Војводини 1919-1928. као реакција на финансијско исцрпљивање и политичко запостављање покрајине*, Годишњак Друштва историчара Војводине 1982, 1984.
- Шећеров, Славко: *Државне финансије 1925-26 и Војводина*, Нови Сад, 1926.
- Broadberry, S. and M. Harrison (eds): *The Economics of World War I*, Cambridge University Press, 2005.
- Good, David: *The Economic Lag of Central and Eastern Europe: Evidence from the Late Nineteenth-Century Habsburg Empire*, University of Minnesota, Working Paper 93-7, January 1992.
- Joumard, I. M. Pisu, and D. Bloch: *Tackling income inequality, The role of taxes and transfers*. OECD, 2012.
- Stjepanovic, Dejan: *Regions and Territorial Autonomy in Southeastern Europe*, у A. Gagnon, M.

Keating (eds): *Political Autonomy and Divided Societies: Imagining Democratic Alternatives in Complex Settings*, Palgrave Macmillan, 2012.

Strachan, H.: *Financing The First World War*, Oxford University Press 2004.

VOJVODINA AND DIRECT TAXES AROUND 1925: HAD ANY ROBBERY TAKEN PLACE?

By Boško Mijatović
CLDS, Belgrade, bosko.mijatovic@clds.rs

SUMMARY: The article discusses the claim by authors of the so called autonomist option in Vojvodina that Vojvodina was excessively burdened by high taxes and even robbed by Yugoslav and Serbian authorities in 1920ies, which consequentially means degraded and impeded in its development. Closer economic and historical analysis shows that these claims are not true, and that they are based on ignorance of the tax system, inaccurate data and poor reasoning.

KEYWORDS: Vojvodina, Serbia, Yugoslavia, direct taxes, robbery, budget

БОШКО МИЈАТОВИЋ (Београд, 1951). Економиста истраживач, председник Центра за либерално-демократске студије. Е-адреса: bosko.mijatovic@clds.rs

Дипломирао, магистрирао и докторирао на ЕФ БУ. Област стручног деловања: анализа државних (јавних) политика, транзиција и приватизација, макроекономска анализа, фискална политика, социјално осигурање, економика радне снаге, итд. Радио као консултант у приватизацији. Током транзиције у Србији радио на више реформских закона. Руководио на истраживачким пројектима. Био главни уредник *Призме* и *Фокуса* и члан редакција *Економске мисли* и *Rapoeconomicusa*. Аутор колумни за *Политику*, *Данас* и *Економист магазин*. Аутор је већег броја чланака у домаћим и страним научним часописима, коаутор и/или уредник великог броја колективних монографија и аутор више књига.

Важнија дела: *Приватизација*, Београд 1993; *Економија, политика и транзиција*, Београд 1998; *Дуван и српска држава у XIX веку*, Београд 2006; *Капитализација пензијског осигурања*, Београд 2008; *Појмовник либералне демократије* (с И. Вујачићем и Т. Младеновићем), Београд 2008; *Два века Дечанске улице*, Београд 2009; *Поезија, тржиште, држава* (с М. Максимовићем), Београд 2009; *Пензијско осигурање пољопривредника*, Београд 2010; *Србија на низбрдици*, Београд 2011; *Програм дечијих додатака у Србији: анализа и предлози за унапређење* (с Г. Матковић), Београд 2012.